

Grundlagsutskottet

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets människorättspolitiska redogörelse (SRR 10/2021 rd): Ärendet har remitterats till grundlagsutskottet för utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- Ambassadör för mänskliga rättigheter och demokrati Rauno Merisaari, utrikesministeriet
- enhetschef Krista Oinonen, utrikesministeriet
- avdelningschef, överdirektör Johanna Suurpää, justitieministeriet
- direktör Sirpa Rautio, Människorättscentret
- professor Päivi Leino-Sandberg
- professor Elina Pirjatanniemi
- professor Jukka Viljanen.

Inget yttrande av

- universitetslektor Pauli Rautiainen.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Utgångspunkter för bedömningen

(1) Regeringens människorättspolitiska redogörelse är ett viktigt dokument som styr Finlands internationella människorättspolitik. Redogörelsen har ett nära samband med statsrådets handlingsplan för de grundläggande och de mänskliga rättigheterna som godkändes hösten 2021, och tillsammans styr de statsrådets arbete för de grundläggande och mänskliga rättigheterna nationellt, internationellt och på EU-nivå. Redogörelsen är en politisk riktlinje. Den strävar inte efter att vara en heltäckande beskrivning av människorättssituationen eller människorättsarbetet i Finland eller i andra stater. Flera olika ministerier ansvarar för genomförandet av redogörelsens teman och mål. I redogörelsen behandlas frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna nationellt, internationellt och på EU-nivå parallellt och i kombination.

Utlåtande GrUU 19/2022 rd

Redogörelsen lyfter fram statsrådets åtgärder i frågor som gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Finland har fått flera rekommendationer av övervakningsorganen för människorättskonventionerna och i den allmänna granskningen av de mänskliga rättigheterna.

(2) Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Den människorättspolitiska redogörelsen betonar likabehandling, jämställdhet, jämlikhet, icke-diskriminering samt värnandet om rättsstaten. Enligt redogörelsen framhåller Finland genomgående de grundläggande och de mänskliga rättigheternas betydelse och genomgående genomförande också i Europeiska unionens verksamhet.

(3) I redogörelsen behandlas på bred front två helheter vars betydelse för tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt den internationella människorättsamtalet ökar: hållbar utveckling och som en del av den i synnerhet begränsning av klimatförändringen och bekämpning av naturförlust samt digitalisering och i synnerhet spridning av information i elektroniska datanät.

(4) Grundlagsutskottet har av hävd ansett det vara viktigt att statsrådet utarbetar en redogörelse som drar upp riktlinjerna för politiken för de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, även om redogörelsen enligt utskottets uppfattning inte har behövt göras varje valperiod (GrUU 52/2014 rd). Utskottet har senast utvärderat statsrådets redogörelse om de mänskliga rättigheterna 2014 (SRR 6/2014 rd). Utskottet ansåg att den redogörelse som då behandlades och som fokuserar på riktlinjerna var motiverad (GrUU 52/2014 rd, s. 2/I). Dess människorättspolitiska utgångspunkter och riktlinjer är även nu motiverade, och utskottet anser att redogörelsen utgör en utmärkt bas för Finlands politik i fråga om de grundläggande och mänskliga rättigheterna för de kommande åren. Utskottet anser dock att en viss brist i den föreliggande rapporten är att den tar upp nationella grundläggande rättigheter i förhållandevis liten utsträckning. Utskottet betonar behovet av att uppfatta de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna på ett mer övergripande sätt, med särskild uppmärksamhet på hur rättigheterna tillgodoses i praktiken. Utskottet anser att det nationella genomförandet av människorättskonventionerna och i synnerhet uppföljningen av rekommendationer och lösningar från övervakningsorganen måste effektiviseras.

Rättsstatsprincipen

(5) I redogörelsen betonas (s. 11) att rättsstatsprincipen, demokratin samt de grundläggande och de mänskliga rättigheterna står i ett nära inbördes förhållande. I den föreliggande redogörelsen behandlas följdriktigt hoten mot rättsstatsprincipen mer ingående än i tidigare redogörelser. Utgångspunkten för politiken för de mänskliga rättigheterna är att genomförandet av rättsstatsprincipen främjas i alla regeringens funktioner nationellt, inom EU samt inom utrikes- och utvecklingspolitiken i FN och i regionala organisationer.

(6) Grundlagsutskottet betonar att man också måste se till att genomförandet av rättsstatsprincipen tilldelas tillräckliga resurser. Enligt redogörelsen utfäster sig statsrådet att stärka lagberedarnas kompetens i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna och att bedöma författningsförslagets väsentliga konsekvenser för de här rättigheterna. Utskottet

Utlåtande GrUU 19/2022 rd

fäster uppmärksamhet vid att det vid lagberedningen vid beaktandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna också är fråga om tillgängliga personalresurser. Utskottet har understrukt betydelsen av kvalificerade handläggare eftersom de spelar en stor roll för god lagberedning och påpekat att ministerierna bör vara extra uppmärksamma på att det finns tillräckligt med handläggare med stor erfarenhet av lagberedning (GrUB 8/2015 rd, s. 3). Motsvarande uppmärksamhet kan också fästas vid den långa handläggningstid som nämns i redogörelsen. Utskottet har påpekat att de grundläggande rättigheterna att få en rättvis rättegång och att få sin sak behandlad utan dröjsmål är viktiga hörnstenar i rättsstaten (GrUU 29/2014 rd) och understrukt att basfinansieringen av domstolarna och andra myndigheter som ansvarar för att rättstryggheten tillgodoses måste garanteras också i ett ekonomiskt besvärligt läge (GrUU 14/2016 rd, GrUU 9/2016 rd, GrUU 29/2014 rd).

(7) Enligt fördraget om Europeiska unionen (FEU) grundar sig Europeiska unionens verksamhet på respekt och genomförande av demokrati, rättsstatsprincipen och de grundläggande rättigheterna. I rapporten behandlas frågan om respekten för rättsstatsprincipen i EU och beskrivs de åtgärder som vidtagits under de senaste åren. Iakttagandet av rättsstatsprincipen både inom EU:s institutioner och i EU:s medlemsstater har en central betydelse i EU:s rättssystem. Enligt en utredning som grundlagsutskottet fått är de reformer som genomförts i flera EU-stater under de senaste åren särskilt sammantaget och med tanke på sina mål mycket problematiska. För de allvarligaste situationerna som gäller brott mot unionens värderingar finns det ett förfarande enligt artikel 7 i EU-fördraget som enligt redogörelsen när redogörelsen lämnas är anhängigt för Polen och Ungern.

(8) I praktiken är främst EU-domstolsförfarandet ett effektivt sätt att ingripa mot brott mot rättsstatsprincipen i en situation där användningen av politiska medel är begränsad. Grundlagsutskottet betonar i likhet med redogörelsen att EU:s åtagande i fråga om rättsstatsutvecklingen skulle stärkas av en ratificering av Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. Utskottet har betonat betydelsen av att ansluta sig till Europakonventionen uttryckligen med tanke på rättsstatsprincipen och ansett det vara viktigt att statsrådet genom att agera i olika sammanhang i unionen aktivt främjar genomförandet av anslutningsprojektet (GrUU 59/2017 rd, s. 2, se även GrUU 13/2008 rd).

Rätt till information och offentlighetsprincipen

(9) Enligt redogörelsen främjar Finland rätten till information som en väsentlig del av yttrandefriheten. Enligt 12 § 2 mom. i grundlagen är handlingar och upptagningar som innehas av myndigheterna offentliga, om inte offentligheten av tvingande skäl särskilt har begränsats genom lag. Var och en har rätt att ta del av offentliga handlingar och upptagningar.

(10) Enligt redogörelsen vill statsrådet ytterligare stärka genomförandet av offentlighetsprincipen, och till exempel justitieministeriet har tillsatt en arbetsgrupp som har inlett uppdateringen av offentlighetslagen och undersöker om förhållandet mellan myndighetshandlingars offentlighet och skyddet av personuppgifter behöver göras tydligare. Grundlagsutskottet anser att projektet är motiverat. Utskottet har understrukt att skyddet för privatlivet och personuppgifter inte har företräde framför andra grundläggande fri- och rättigheter (GrUU 14/2018 rd, s. 8). Utskottet har särskilt lyft fram balansen mellan handlingars offentlighet och skyddet för personuppgifter (se t.ex. GrUU 22/2008 rd, s. 3/II).

Utlåtande GrUU 19/2022 rd

(11) Grundlagsutskottet fäster också uppmärksamhet vid tillämpningen av offentlighetsprincipen i EU. Offentlighetsprincipen i unionens institutioner grundar sig på artikel 15 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt och artikel 42 i stadgan om de grundläggande rättigheterna. Enligt en utredning som utskottet fått har det trots den starka rättsliga ställningen i fråga om handlingars offentlighet förekommit problem med det praktiska genomförandet av öppenheten. EU-domstolen har dock upprepade gånger betonat vikten av att säkerställa öppenhet i beslutsfattandet, vilket gör det möjligt att öppet diskutera skillnader mellan olika ståndpunkter. Det bidrar till att öka institutionernas legitimitet i förhållande till medborgarna och ökar medborgarnas förtroende. Avsaknad av information och diskussion kan därför snarare ge upphov till tvivel hos medborgarna, inte bara när det gäller en viss åtgärds laglighet, utan även när det gäller hela beslutsförfarandets legitimitet. (De förenade målen C-39/05 P och C-52/05 P, Konungariket Sverige och Maurizio Turco mot Europeiska unionens råd m.fl., 1.7.2008, punkt 59).

(12) Enligt redogörelsen arbetar Finland också för att handlingars offentlighet ska förverkligas i EU. Grundlagsutskottet anser att målet är befogat legitimt.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Grundlagsutskottet anför

att utrikesutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 20.4.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Johanna Ojala-Niemelä sd
medlem Outi Alanko-Kahiluoto gröna
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Jukka Gustafsson sd
medlem Maria Guzenina sd
medlem Olli Immonen saf
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Jukka Mäkynen saf
medlem Wille Rydman saml
medlem Tuula Väättäinen sd
ersättare Johannes Koskinen sd
ersättare Jani Mäkelä saf.

Sekreterare var

utskottsråd Mikael Koillinen.